

Temat: *Dom i antydom w powieści Michaiła Bułhakowa.*

(czas realizacji – 1 lekcja)

Cele szczegółowe:

- ◆ doskonalenie umiejętności interpretacji dzieła literackiego
- ◆ dostrzeżenie banalności zła w powieści Michaiła Bułhakowa

Materiał:

- ◆ M. Bułhakow, *Mistrz i Małgorzata*
- ◆ podręcznik: Bułhakow, Michaił (1891–1940), s. 302

Przygotowanie:

Przed rozpoczęciem pracy nad lekturą prosimy uczniów, by zaznaczyli w książce fragmenty, które – ich zdaniem – wiążą się z motywem domu. Prosimy również, by przygotowali krótką charakterystykę domu (czy jest dom, z czym się kojarzy, jakie obszary semantyczne obejmuje motyw domu). Dodatkowo prosimy, by odnaleźli fragmenty, w których pojawia się zaprzeczenie domu, czyli antydom.

Tok lekcji:**1. Ustalenie definicji domu; dyskusja.**

Na początku lekcji prosimy paru uczniów, by odczytali pracę domową. Wspólnie zapisujemy najważniejsze (podane przez uczniów) cechy domu, a także skojarzenia uczniów związane z prawdziwym domem. Możemy przywołać literackie obrazy domu, np. dom w Czarnolesie, dworek z *Pana Tadeusza*. Dom skojarzy się uczniom prawdopodobnie z: bezpieczeństwem, intymnością, bliskością, ciepłem, rodzinną atmosferą, ciszą, książkami, własnymi meblami, obrazami, powrotami do domu, indywidualizmem itp.

2. Charakterystyka antydomu w powieści; praca w małych grupach.

Prosimy uczniów, by odszukali w powieści fragmenty, w których jest mowa o antydomu. Co w powieści Bułhakowa jest zaprzeczeniem domu? Co charakteryzuje fałszywy dom?

Odczytujemy na przykład fragment rozdziału 4., od słów: „Poeta stropił się, ale nie na długo, nagle doszedł bowiem do przekonania, że profesor niezawodnie musi znajdować się w domu numer trzystaście, i to niewątpliwie w mieszkaniu numer czterdziestym siódmym” do słów: „Mimo woli starał się odgadnąć, kim też mógł być ów bezczelny Kiriuszka i czy to nie do niego przypadkiem należy wstrętna uszanka”* oraz dwa ostatnie akapity rozdziału 4.:

„Iwan tak właśnie zrobił, zagłębił się tajemniczą sieć arbackich zaułków [...].

I przez całą tę trudną drogę, nie wiedząc czemu, niewypowiedzianie dręczyła Iwana wszechobecna orkiestra, przy akompaniamencie której ocieżały bas śpiewał o swej miłości do Tatiany”.

Zaprzeczeniem domu w *Mistrzu i Małgorzacie* jest mieszkanie, w szczególności komunalne. Jest ono brudne, zaniedbane, hałaśliwe, pozbawione intymności (Iwan wchodzi do obcej łazienki), pozbawione indywidualizmu – we wszystkich mieszkaniach słychać tę samą audycję radiową, lokatorzy korzystają ze wspólnej kuchni:

„Wyobrażam sobie twoją żonę przyrządzającą w rondelku we wspólnej kuchni sandacza *au naturel*” (r. 5., s. 71)

i wspólnej łazienki:

„– Jak się wychodzi z klozetu, to trzeba gasić po sobie światło, tyle pani powiem, Pelagio Piotrowa – mówiła ta, przed którą stał rondel z jakąś parującą potrawą – bo jak nie, to wystąpimy, żeby panią wykwaterowali.

– A pani to też dobra! – odpowiadała druga.

* Wszystkie cytaty z *Mistrza i Małgorzaty* pochodzą z: M. Bułhakow, *Mistrz i Małgorzata*, Warszawa 1987.

- Obieście dobre! - powiedziała dźwięcznie Małgorzata, przesadzając parapet i wpływając do kuchni.

Obie zwaśnione odwróciły się na dźwięk głosu i zamarły z brudnymi łyżkami w dłoniach. Małgorzata ostrożnie wsunęła między nie rękę, zakręciła kurki obu prymusów, zgasiła je" (r. 21., s. 301-302).

3. Wnioski; praca grupowa.

Prosimy uczniów, by podsumowali dotychczasowe ustalenia. Pomogą im w tym poniższe pytania:

- ◆ Co oznacza mieszkanie w powieści?
- ◆ Czego symbolem się staje?
- ◆ Kiedy pierwszy raz pojawia się informacja o mieszkaniu?

Uczniowie zauważą, że:

Pierwsza wzmianka na temat mieszkania pojawia się w złowieszczym momencie, gdy na pytanie Berlioza, gdzie będzie mieszkać, Woland odpowiada: „W pana mieszkaniu”. Mieszkanie jest synonimem czegoś mrocznego (w lokalu nr 50 dzieją się dziwne rzeczy, zamieszkują je siły nieczyste), często łączy się ze śmiercią („Przebywanie na połowie nieboszczyka jest zabronione” – z mieszkania nr 50 znikają ludzie, ginie w nim baron Megier itp.). Żądza posiadania mieszkania skłania Alojzego Mogarycza do napisania donosu itp.

4. Kim są lokatorzy moskiewskich mieszkań? Próba opisanie społeczeństwa Moskwy; praca w małych grupach.

Dzielimy klasę na grupy, które będą sporządzać charakterystyki wybranych przez siebie bohaterów powieści:

- ◆ Stiopa Lichodiejew, dyrektor teatru Variétés,
- ◆ Nikanor Iwanowicz Bosa, prezes spółdzielni mieszkaniowej,
- ◆ Timofiej Kondratiewicz Kwaskow, sąsiad Bosego, oraz petenci starający się o przydział mieszkania po Berliozie (rozd. *Glupie dowcipy Korowiowa*),
- ◆ Rimski, dyrektor finansowy teatru Variétés,
- ◆ Warionucha, administrator teatru Variétés,
- ◆ Alojzy Mogarycz,
- ◆ publiczność spektaklu z udziałem trupy Wolanda,
- ◆ Maksymilian Andriejewicz Popławski, wujek Berlioza (nie mieszka w Moskwie, ale bardzo chce w niej zamieszkać),
- ◆ Andrzej Fokicz Sokow, bufetowy w Variétés,
- ◆ inni, np. Annuszka.

Uczniowie prezentują sylwetki bohaterów powieści i dochodzą do wniosku, że:

Mieszkańcy Moskwy są zdeprawowani, chciwi, nieuczciwi. Donoszą na siebie i są wobec siebie bardzo niezyczliwi. Kradną, kłamią, są gotowi do popełnienia wielu podłości dla własnych korzyści. Jednym z najbardziej pożądaných dóbr w Moskwie jest mieszkanie.

5. Rozmowa podsumowująca; metoda heurezy.

Na koniec odcytujemy uczniom słowa Wolanda:

„Ludzie jak ludzie... w zasadzie są jacy byli, tylko problem mieszkaniowy ma na nich zgubny wpływ”

oraz końcowy fragment powieści:

„[...] w zwróconych ku zachodowi oknach na górnych piętrach gmachów zapalało się roztrzaskane oślepiające słońce. Oko Wolanda płonęło dokładnie tak samo jak jedno z takich okien, choć Woland siedział plecami do zachodu”,

a następnie prosimy uczniów, by podsumowali wnioski z obu lekcji. Uczniowie zauważą, że:

Demoralizacja mieszkańców Moskwy jest w powieści związana z problemem mieszkaniowym. To miasto i jego mieszkania są szatańskie, dlatego światło z okien moskiewskich mieszkań odbija się w oku Wolanda. W czasie swojego lotu Małgorzata wymierza karę mieszkaniu krytyka Łatuńskiego, jego samego jednak ocala przed świtą Wolanda.

Wspólne, obskurne mieszkania, brak anonimowości, podglądanie, szpiegowanie, pożądanie cudzego mieszkania, brak indywidualizmu – to wszystko tworzy obraz społeczeństwa Moskwy lat 20. Totalitaryzm, wymuszając na ludziach określony sposób zachowania, degradując ich i poniżając, zmusza do zachowań podłych i niskich, i w tym właśnie się przejawia cała banalność zła ukazana w powieści.

3. Praca domowa.

Przeczytaj rozdział *Co się zdarzyło w Gribojedowie*.

Dokument pochodzi ze strony www.gwo.pl